

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА МЕТОДИКОЮ ТОРРЕНСА

4. Kachak, T.B. (2013). Literatura dlia ditei i dytiache chytannia u konteksti suchasnoi literaturnoi osvity: zbirnyk naukovo-metodychnykh statei [Literature for Children and Children Reading within the Modern Literary Education]. *Collection of scientific and methodological articles*. Ivano-Frankivsk, 132 p. [in Ukrainian].

5. Kysliuk, K.V. (2014). Perspektyvy kompiuternykh ihor u media-kulturi XXI st. Kultura Ukrainy [The Prospects for Computer Games in Media Culture of the 21st Century]. *Culture of Ukraine*. Vol. 47. pp. 40–48. [in Ukrainian].

6. Movchan, P. (2015). Zmist poniattia “natsionalna identychnist”: teoretyko-metodolohichniy aspekt [Content of the Concept ‘National Identity’: Theoretical and Methodological Aspect]. *Investments: Practice and Experience*. No. 17. pp. 103–107. [in Ukrainian].

7. Semyhal, O. (2015). Istorychni peredumovy vynyknennia khortynhu – natsionalnoho vydu sportu Ukrainy [Historical Background for Horting Development – a National Sport in Ukraine]. *Theory and Methodology of Horting*. Vol. 3. pp. 97–104. [in Ukrainian].

8. Systema patriotychnoho vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v umovakh modernizatsii nykh suspilnykh zmin: navch.-metod. posibn (2011). [The Patriotic Education System of Chil-

dren and Pupil Youth at Modernizing Social Changes]: educ. method. accessory / authors: I.D. Beh, K.O. Zhurba, V.A. Kyrychok, etc. Kyiv, 240 p. [in Ukrainian].

9. Skalyc, L. & Kalyta, N. (2012). Folklori ihry yak zasib vykhovannia natsionalnoi samosvidomosti molodshykh shkoliariv [Folklore Games as an Instrument for Developing National Self-Consciousness of Younger Pupils]. *Native Word in an Ethnic and Cultural Dimension: collection of scient. works*. Drohobych, pp. 465–469. [in Ukrainian].

10. Skovoroda, H.S. (2011). Fabula. Povna akademichna zbirka tvoriv [Storyline. A complete academic collection of works]. (Ed.). L. Ushkalova. Kharkiv, pp. 123–124. [in Ukrainian].

11. Spivak, L.M. (2018). Hierarkhiia oznak natsionalnoi identyfikatsii u studentskoi molodi [The Hierarchy of National Identification Features of Student Youth]. *Problems of Modern Psychology*. No. 1. pp. 165–169. [in Ukrainian].

12. Chaika, H.V. Novyi kulturolohichniy chynnyk: kompiuterni ihry (2007). [New Culture-making Factor: Computer Games]. Available at: <https://ap.uu.edu.ua/upload/publication/pdf/15838791a0c152c955c32257625aec16.pdf> (Accessed 08 Sept. 2023). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.09.2023

УДК 378.011.3 - 051:378.015.31:62]:159.98
DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.293322>

Олександр Лузгінов, аспірант кафедри
технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА МЕТОДИКОЮ ТОРРЕНСА

У статті проаналізовані основні теоретичні підходи до вивчення творчих здібностей, загальні теоретичні концепції творчості, розуміння сутності та трактування феномену “творчі здібності” відомими психологами і педагогами. Методологія дослідження ґрунтувалася на теоретичній концепції Д. Гілфорда та Е.П. Торренса, які креативність вважають універсальною складовою будь-якого виду творчої діяльності. Теоретична концепція творчості цих видатних психологів є однією з найбільш розроблених і популярних у світі. Тест креативності, запропонований Е.П. Торренсом, доповнив попередні розробки тесту Д. Гілфорда. Використання цієї методики психологами і педагогами в дослідженнях творчих здібностей розпочалося у 50-х рр. ХХ ст. і триває до сьогодні. Показники тестової валідності для образної батареї тесту креативності Торренса коливаються у межах 0,7–0,85. Високі показники критеріальної і прогностичної валідності відзначаються у 70 лонгітюдних дослідженнях креативності різними авторами, що дає підстави вважати отримані результати статистично значущими.

Ключові слова: творчість; творчі здібності; дослідження творчих здібностей; креативність; невербальна креативність; методика і тест Торренса.

Табл. 1. Рис. 3. Літ. 17.

Oleksandr Luzginov, Postgraduate Student of the
Technological and Professional Education Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

RESEARCH OF CREATIVE SKILLS OF THE FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS ACCORDING TO THE TORRANCE METHOD

The article analyzes the main theoretical approaches to the study of creative abilities, general theoretical concepts of creativity, understanding the essence and interpretation of the phenomenon of creative abilities by well-known psychologists and educators. The research methodology was based on the theoretical concept of D. Gilford and E.P. Torrens, who consider creativity a universal component of any type of creative activity. The theoretical concept of creativity of these outstanding psychologists is one of the most developed and popular in the world. Creativity test proposed by E.P. Torrens, supplemented the previous developments

of the D. Guilford test. The use of this method by psychologists and teachers in the research of creative abilities began in the 50s of the 20th century. and continues to this day. Test validity scores for the imagery battery of the Torrens Creativity Test range from 0.7 to 0.85. High indicators of criterion and prognostic validity are noted in 70 longitudinal studies of creativity by various authors, which gives reason to consider the obtained research results as statistically significant.

Torrens' figure test in 1966 was translated, restandardized, and adapted to a domestic sample of subjects. This opened up new opportunities for using the methodology not only for scientific purposes, but also for solving practical tasks. We note that in the studies of domestic authors, insufficient attention is paid to the diagnosis of creativity, and the emphasis is mostly on its essence and mechanisms of creative activity, the nature of the creative abilities of an individual, etc.

The ascertaining stage of pedagogical research on the level of formation of creative abilities of future technology teachers was carried out. Torrens's methodology as a research tool allowed us to use the test in its full form, as well as its separate batteries, to study the non-verbal creativity of future technology teachers.

Keywords: creativity; creative abilities; research of creative abilities; creativity; non-verbal creativity; Torrence's technique and test.

Постановка проблеми. Національна стратегія розвитку освіти в Україні акцентує увагу суспільства на підвищенні якості підготовки творчих, конкурентоспроможних на ринку праці вчителів, здатних навчатися і вдосконалюватися упродовж життя, навчати, виховувати та розвивати молоде покоління у річищі поваги, відродження і збереження матеріально-духовних цінностей українського народу. Сучасний науково-технічний розвиток суспільства зі стрімко зростаючою інформаційною складовою, яка при цьому й доволі швидко застаріває, ставить кардинально інші вимоги перед сучасними вчителями і передовсім прояву креативності, розвитку творчих здібностей. Підтримуємо думку видатного психолога Б. Ломова, висловлену в 80-х рр. ХХ ст., що творчість потрібна не лише для створення картин, написання романів чи придумування наукових гіпотез, першочергово вона потрібна для виживання самої людини як біологічного виду [11]. Відтак творчість має стати обов'язковим компонентом фахової підготовки сучасного вчителя (у т. ч. вчителя технологій) та нормою його професійної діяльності.

Стрімкі темпи розвитку цифрових технологій, впровадження прогресивних методів виробництва безпосередньо й опосередковано впливають на різні сфери людської діяльності. Особливо це стосується освіти, яка є тим авангардом, що реалізує соціальне замовлення суспільства, закладає фундамент стратегічного розвитку держави на десятиліття. Формування творчої особистості, розвиток її творчих здібностей, набуває особливого значення у контексті сучасного етапу трансформації освіти. Цей процес треба розпочинати у закладах дошкільної освіти і загальноосвітній середній, професійній та вищій школі. Адже особа, яка має творчий досвід, може швидко засвоїти необхідні компетенції в інших галузях професійної діяльності. Творчі особистості мають набагато більше ресурсів до адаптації у складних економічних умовах і можливостей у професійній самореалізації. У психологічному сенсі вони відкриті до набуття нового досвіду, легше будують соціальні контакти, активніше реалізують внутрішній творчий потенціал.

Феномен творчості тривалий час був і залишається предметом численних наукових досліджень. Однак учені намагаються використати різну методологію вивчення такого складного і багатогранного явища, як творчість, акцентуючи увагу на її різних аспектах. Не менш складним завданням психолого-педагогічної науки є діагностування творчих здібностей, способи, засоби і методики їх розвитку. Відтак **метою статті** є аналіз різних наукових підходів до розкриття сутності таких феноменів, як "творчість" і "творчі здібності", висвітлення результатів емпіричного дослідження творчих здібностей майбутніх учителів технологій та вплив на їх розвиток комплексу дисциплін художньо-естетичного циклу ("Рисунок", "Художнє проектування", "Основи дизайну", "Художня обробка матеріалів").

Проблемами дослідження творчості, творчих здібностей, методики їх формування та розвитку займалися вітчизняні вчені: І. Волощук, Г. Костюк, Л. Міщиха, В. Моляко, О. Музика, В. Рибалко, В. Романець, Н. Портницька, С. Сисоєва та ін. У другій половині ХХ ст. істотний внесок у розроблення теорії творчості зробили видатні зарубіжні психологи: А. Бен, Д. Гілфорд, С. Медник, Г. Спенсер, Р. Стернберг, Е.П. Торренс, М. Уоллах, Д. Халперн та ін. Їхні теоретичні та практичні напрацювання, методики розвитку творчого мислення, здібностей є актуальними і в наш час.

Виклад основного матеріалу. Проблеми здібностей людини, механізмів їх розвитку були і залишаються актуальними у царині психолого-педагогічних наук. Щодо здібностей людини до різних видів діяльності, то їх трактують як індивідуальні психологічні відмінності, що сприяють успішному виконанню певного виду діяльності. Науковці вказують на різноманітність людських здібностей та їх індивідуальний "відбиток" на людську діяльність [3; 5; 13]. Людина у міру засвоєння знань розвиває своє мислення, набуває необхідних навичок, і паралельно з тим у неї формуються відповідні здібності. Відтак розвиток людини – це розвиток її здібностей, який проходить спіралеподібно, тобто розвиток одного рівня відкриває можливості розвитку здібностей більш високого рівня [3, 62]. Крім того, вчені

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА МЕТОДИКОЮ ТОРРЕНСА**

вважають, що здібності не можна ототожнювати та зводити до знань, умінь і навичок, наголошуючи, що “від розвиненості здібностей залежить глибина та швидкість засвоєння знань умінь і навичок” [13, 38].

Видатні вітчизняні психологи Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, В. Рибалка та ін. зазначають, що здібності виступають мірою можливості засвоєння знань, умінь і навичок. Завдяки їм “у процесі навчання людина може набути високого рівня майстерності у різних видах діяльності” [8, 9]. Як зазначає Л. Скворчевська, здібності є проявом результату навчальної діяльності, тому педагогові необхідно знайти для кожної дитини відповідні методи навчання, щоб формування здібностей відбувалось на найвищому рівні. До того ж, засвоєння знань, умінь і навичок є прямим результатом навчання, а розвиток здібностей – побічним [10, 10]. Аналіз психологічної літератури показав, що у визначенні поняття “здібності” сформувалися два наукові підходи: 1) загальнопсихологічний, в якому під здібностями розуміють будь-які прояви людських можливостей; 2) диференційно-психологічний, в якому підкреслюються індивідуальні відмінності між людьми та їхніми здібностями. У межах диференційно-психологічного підходу виділяються два погляди на розуміння здібностей – функціонально-генетичний та особистісно-діяльнісний. Крім того, для різних видів творчості характерні свої варіанти складу здібностей, а також якість пізнавальних процесів у їх структурному зв'язку [9, 11].

Особлива роль у розкритті сутності творчих здібностей і творчого потенціалу особистості, визначенні циклів творчого процесу, характеристик стратегій і тактик творчої діяльності належить відомому

вітчизняному психологові В. Моляко. Зокрема, він зазначає, що “людина не народжується зі здібностями, а народжується із задатками. Задатки – це особливості людського організму: морфологічні, фізіологічні, анатомічні. Вони не диференційовані та не мають прямого відношення до успішної діяльності людини. Деякі вчені прихильники еквіпотенційної теорії здібностей вважають, що всі здорові немовлята мають приблизно однакові задатки, щоб у майбутньому бути успішним у будь-якій діяльності. Різниця між здібностями дорослих зумовлена їх розвитком упродовж життя або відсутністю такого розвитку” [6, 37].

Щодо етимології поняття “творчість”, то її зміст пов'язується передовсім із діяльністю. Так, у Великому тлумачному словнику української мови, творчість визначається як діяльність людини, спрямована на створення матеріальних і духовних цінностей [1]. Сучасний тлумачний психологічний словник подає визначення творчості як процесу створення матеріальних цінностей і творів мистецтва [12]. У Словнику термінів і понять сучасної освіти творчість трактується як комплексне явище з психолого-педагогічними передумовами, а саме як продуктивна діяльність, здатна породжувати якісно нові духовні та матеріальні цінності [4].

Аналіз наукової літератури показує, що поняття “творчість” розглядається у межах розуміння авторами власних наукових поглядів і концепцій та залежно від досліджуваних теоретичних аспектів. Однак найчастіше творчість визначається як процес створення чогось нового, нетривіального. Визначення творчості, що ґрунтуються на різних наукових підходах, подані в табл. 1.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення творчості у психології

№ з/п	Назва підходу	Автори, джерела	Основна теоретична концепція або визначення
1.	Творчість як сукупність рефлексів	Бехтерев В. [11, 34], [13, 34]	Творча ситуація як подразник, що викликає сукупність рефлексів. В мозку людини утворюється домінанта збудження, навколо якої концентрується матеріал раніше отриманого досвіду, потрібний для розв'язання існуючої проблеми. Через відбір, аналіз, синтез набутого досвіду, процеси, що не належать до подразника, гальмуються.
2.	Концепція “креативного поля”	Богоявленська Д. [11, 35], [13, 35]	Творчість як інтелектуальна функція опосередкована мотиваційною структурою, що може гальмувати або стимулювати розумову діяльність. Вона вела поняття “інтелектуальна ініціатива”, під якою трактує розумову діяльність за межами необхідного, що виходить за межі практики.
3.	Творчість як результат “когнітивної функціональної надлишковості”	Дружинін В. [11, 37]	Здорова психологічно людина, наділена від природи надлишковим когнітивним ресурсом. Він вищий до адапційних вимог навколишнього середовища. Творчі можливості відкриваються людині в той час, коли їй не треба вирішувати питання адаптації.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА МЕТОДИКОЮ ТОРРЕНСА**

Продовження Табл. 1

4.	“Дивергентне мислення” як основа творчості	Гілфорд Д. [14; 15] Торренс Е.П. [17]	Виділяють “креативність” як універсальну складову творчості, що ґрунтується на дивергентному мисленні, яке передбачає безліч варіантів розв’язання проблеми.
5.	Творчість як “вище вираження індивідуалізації”	Романець В. [11, 38]	Оригінальність і комунікація стосується всіх творів. Грані між науковою художньою творчістю розмиті й умовні. Всі види творчості складаються з двох форм – гіпотези і мисленого експерименту. В творчому процесі задіяне не лише мислення, а й фантазія, уява, інтуїція.
6.	Концепція художньої творчості	Виготський Л. [11, 35]	Головний чинник художнього твору – це емоційні реакції в процесі сприйняття його іншими людьми.
7.	Творчість як самоактуалізація особистості	Маслоу А. [4, 20], [6, 45], [12, 44], [14, 45]	Творчість закладена від природи у кожній людині. Вона є вродженою функцією. Впродовж життя людина прагне реалізувати свій потенціал, рушійною силою творчості є мотивація й самоактуалізація. Під самоактуалізацією він розуміє прагнення людини у самовдосконаленні, повній реалізації власної особистості.
8.	Асоціативна теорія творчості	Медник С. [16], [10, 45]	Вироблення творчих рішень проходить завдяки одному з трьох процесів: подібність, випадковість, медитація.
9.	Творчість як взаємодія свідомого та несвідомого	Пономарьов О. [11, 36], [13, 36]	Творчість ґрунтується на взаємодії двох сигнальних систем: образи – 1 сигнальна система – відповідає інтуїції (нижчий рівень); слова – 2 сигнальна система – відповідає логічному мисленню (вищий рівень). Творча ідея формується на вищому рівні психіки, а розв’язується на нижчому.
10.	Творчість як інвестування ідей	Стренберг Р. [3, 50]	Творчість як здатність “купувати ідеї” з низькою ціною, а продавати іншим – за високою.
11.	Творчість як сублимація	Фройд З. [3, 18], [10, 41]	Енергія витіснених несвідомих бажань, не прийнятних для суспільства і самого індивіда, може спрямовуватися на соціально прийнятні форми поведінки, знаходити свій вихід у створенні художніх творів. Сублимація розглядається в психоаналізі як один із механізмів психологічних захистів.
12.	Творчість як прояв архетипів	Юнг К. [1, 18], [10, 44]	Творчість виходить за межі свідомості людини. Людина є носієм колективного несвідомого всього людства, яке проявляє себе у формі архетипів – слідів пам’яті попередніх поколінь. Архетипи проявляють себе в образах, знаках, ідеях. Творчість оживлює архетипи.

Ґрунтовний теоретичний аналіз природи творчості дав нам підставу визначити цей феномен як *складне комплексне явище, детерміноване соціально-психологічними передумовами та суспільно корисною, перетворювальною діяльністю, у процесі якої створюються не лише матеріальні та духовні цінності, а й здійснюється саморозвиток суб’єкта творчості*. Для творчості необхідні об’єктивні (соціальні і матеріальні) та суб’єктивні (знання, уміння, творчі здібності) умови, а також вона може мати об’єктивну і суб’єктивну новизну. Щодо творчої особистості, то, на наш погляд, нею виступає суб’єкт творчих соціальних відносин і продуктивної творчої діяльності, який характеризується розвиненими творчими здібностями. Ці здібності розкриваються

у творчій діяльності, забезпечують створення об’єктивно (суб’єктивно) нових, соціально й особистісно значущих результатів. Творчій особистості притаманна креативність, детермінантою якої виступає творча активність.

У дослідженні ми передовсім поділяємо наукові погляди Д. Гілфорда (*Joy Paul Guilford*) і Е.П. Торренса (*Ellis Paul Torrance*) стосовно творчості, творчого процесу, творчої діяльності, креативності тощо. Зокрема, американський психолог Д. Гілфорд уважав дивергентне мислення основою для розв’язання творчих завдань [14]. Саме процес дивергентного мислення передбачає пошук різних шляхів виконання завдань творчого характеру. Відомо, що Д. Гілфорд першим увів поняття “креативність” як здат-

ність до дивергентного мислення. Під цим терміном різні вчені розуміють: по-перше, створення чогось нового, оригінального; по-друге, характерологічну якість особистості; по-третє, творчий процес; по-четверте, прояв когнітивних здібностей особистості тощо. На наш погляд, творчість треба розглядати як специфічний процес, що зумовлює створення чогось нового, а креативність – як ресурс особистості, універсальну складову творчості.

Спираючись на теоретичні розробки Д. Гілфорда і Е. Торренса, нами було проведено емпіричне дослідження рівня сформованості творчих здібностей студентів – майбутніх учителів технологій. Для цього використали скорочений варіант методики Торренса – фігурну батарею тесту для діагностики невербальної креативності [2; 7]. Нами була висунута гіпотеза, що майбутні вчителі технологій, які вивчали дисципліни художньо-естетичного циклу, мають вищі показники розвитку творчих здібностей ніж студенти, які не проходили подібного навчання.

При організації експерименту контрольну групу склали вибірка зі студентів очної форми навчання (2–3 курси) в кількості 36 осіб, фахова підготовка яких здійснювалася у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка за спеціальністю 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Експериментальну групу склали студенти 2 і 3 курсів (38 осіб) тієї ж спеціальності, які вивчали дисципліни художньо-естетичного циклу (“Рисунок”, “Художнє проектування”, “Основи дизайну”, “Художня обробка матеріалів”) у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка. У цих групах на початку і наприкінці 2022–2023 н. р. було проведено дослідження за методикою Торренса й оцінено отриманий діагностичний матеріал за такими критеріями та параметрами:

1) критерій *оригінальність* – оцінку проводили за шкалою від 0–5 балів відповідно до кількості однакових малюнків (схем орнаментів), які зустрічаються у досліджуваній вибірці; що менше повторювалися схеми орнаментів, малюнків, то вони вважалися оригінальнішими; схеми орнаментів, малюнків, які зустрічалися у 5 % і більше респондентів оцінювалися в 0 балів; 4,00–4,99 % – присвоювався 1 бал; 3,00–3,99 % – 2 бали; 1,00–1,99 % – 4 бали; решта зображень схем орнаментів і малюнків оцінювалися в 5 балів; не зараховувалися зображення, які не відповідали умовам завдання, тобто не пов’язані з фігурою тестового бланка;

2) критерій *гнучкість* – оцінювався кількістю категорій, до якої належить малюнок (схема орнаменту); категорія зазвичай оцінювалася за назвою (тематикою, видом) орнаменту чи малюнка; в окремих випадках назва і тематика могли не збігатися;

3) критерій *розробленість* (ретельність розробки) – одним балом оцінювалася кожна значуща де-

таль схеми орнаменту або малюнка; один бал присвоювався лише один раз за ту оригінальну деталь, яка ритмічно повторювалася; наприклад, важливою деталлю вважалася штриховка або колір, які виступали доповненням основної ідеї, а також будь-який елемент, який вписувався у загальний композиційний контекст орнаменту чи малюнка;

4) критерій *швидкість* – оцінювався в балах за виконання якнайбільшої кількості малюнків (схем орнаментів) за певний період часу.

Отримані результати були занесені до протоколу, приведені до групових середньоарифметичних показників та подані у вигляді графіків (див. рис. 1–2). На наступному, порівняльному етапі дослідження було підраховано у відсотках приріст зазначених критеріїв на початку (вхідна діагностика) та наприкінці навчального року (кінцева діагностика) в експериментальній і контрольній групах. Результати у графічному вигляді подані на рис. 3.

У результаті проведеного діагностування невербальної креативності за методикою Торренса, порівнявши основні показники вхідних діагностик у контрольній та експериментальній групах, значення отриманих даних відрізняються між собою у межах статистичної похибки, що дає підставу вважати ці вибірки однорідними. Також у контрольній та експериментальній групах було зафіксовано збільшення всіх показників при кінцевій діагностиці. Це свідчить про розвивальний характер, будь-якого навчання, у т. ч. творчих здібностей.

Водночас важливо зазначити, що приріст головних показників в експериментальній групі значно вищий у відсотковому співвідношенні між вхідною і кінцевою діагностикою порівняно з контрольною вибіркою студентів. Це свідчить про те, що спеціально організоване навчання в експериментальній групі сприяє розвитку творчих здібностей більшою мірою ніж там, де таке навчання не проводилось.

Детальний аналіз групових показників невербальної креативності (рис. 3) показав, що найбільше зростання виявлено за критерієм оригінальності $18-9 = 9 \%$, що свідчить про більшу оригінальність малюнків (схеми орнаментів) студентів експериментальної групи були порівняно з контрольною. Цей показник характеризує здатність студентів генерувати нові нетривіальні ідеї. Також спостерігалось зростання критерію розробленості в експериментальній групі: порівняно з контрольною групою він склав $11-6 = 5 \%$. Це свідчить про те, що зображення орнаментальних схем, виконані студентами експериментальної групи, стали більш деталізованими й композиційно досконалішими.

Критерій швидкості в експериментальній групі показав незначне зростання $3-2 = 1 \%$. Цей показник безпосередньо пов’язаний з продуктивністю діяльності, тобто генеруванням різних ідей за одиницю часу. Він залежить від багатьох причин: нави-

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА МЕТОДИКОЮ ТОРРЕНСА**

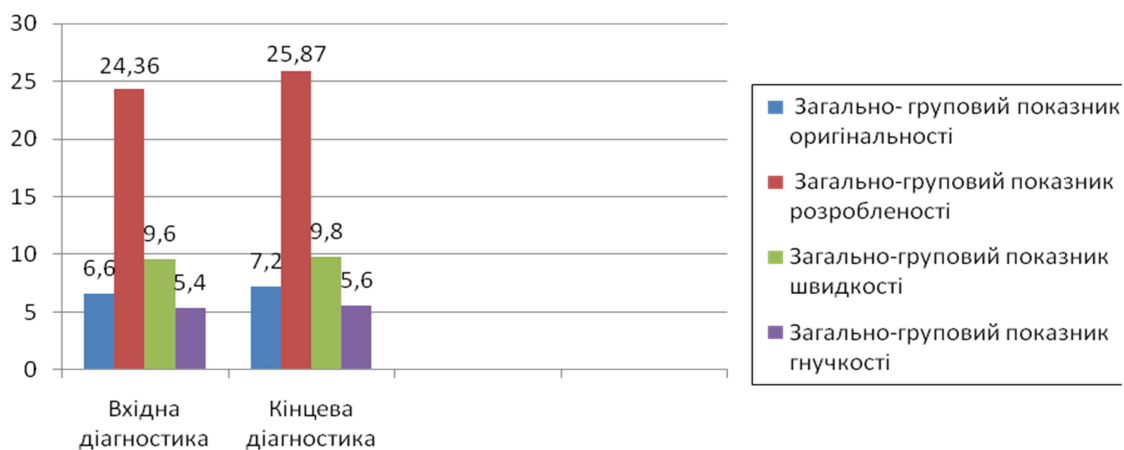

Рис. 1. Діагностика невербальної креативності студентів контрольної групи з використанням методики Торренса

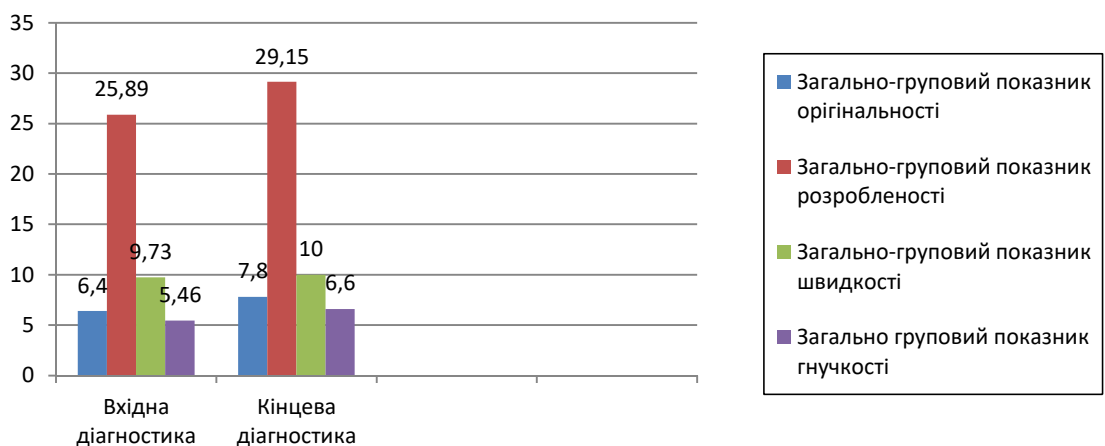

Рис. 2. Діагностика невербальної креативності студентів експериментальної групи з використанням методики Торренса

Рис. 3. Порівняння приросту показників невербальної креативності в контрольній та експериментальних групах

чок самоорганізації, загальної інформованості, типу нервової системи, академічної успішності тощо.

Показник розробленості в одних умовах може бути як позитивним явищем, коли потрібне неквапливе, розроблене у деталях рішення, так і негативним, коли розв'язання проблеми обмежене часовими рамками. Можливо зробити припущення, що респонденти експериментальної групи найімовірніше краще організували власну творчу діяльність.

Також відзначено зростання у груповому показнику гнучкості в експериментальній групі, який склав $17-4 = 13\%$. Це свідчить про те, що респонденти у своїх роботах використовували більше різних ідей та стратегій, мають вищий інтелектуальний потенціал, поінформованість і мотивацію порівняно зі студентами контрольної групи.

Висновки. Аналіз літератури свідчить про те, що серед науковців, дослідників феномену творчості не існує єдиного підходу до розуміння сутності цього поняття, а також відчутними є розбіжності у трактуванні творчих здібностей, креативності. При цьому всі без винятку дослідники у різний спосіб підкреслюють важливу роль навчання й освітнього середовища у формуванні та розвитку творчих здібностей. У дослідженні творчість нами трактується як складне комплексне явище, детерміноване соціально-психологічними передумовами та суспільно корисною, перетворювальною діяльністю, у процесі якої створюються не лише матеріальні та духовні цінності, а й здійснюється саморозвиток суб'єкта творчості. Відтак творчі здібності – це здатність людини до трансформації навколишнього світу шляхом створення оригінальних, неповторних, нових духовних або матеріальних цінностей.

У результаті проведеного педагогічного експерименту підтверджено висунуту гіпотезу, що вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу ("Рисунк", "Художнє проектування", "Основи дизайну", "Художня обробка матеріалів") сприяє інтенсивному розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів технологій.

При подальших дослідженнях творчих здібностей майбутніх учителів технологій, на нашу думку, доцільно поряд із емпіричними дослідженнями застосовувати нетестові методики, наприклад, самооцінку, експертні оцінки тощо. Крім того, паралельно з вивченням творчих здібностей, доцільно досліджувати мотиваційну складову опанування студентами дисциплін художньо-естетичного циклу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Галан І.М. Психодіагностика. Київ, 2009. 459 с. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/423583.pdf
3. Карпенко Н.А. Психологія творчості : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

4. Михайлова Л.М., Пагава О.В., Проніна О.В. Словник термінів і понять сучасної освіти. Сєвєродонецьк, 2020. 194 с.

5. Міщиха Л.П. Творчий потенціал особистості у період пізньої дорослості : монографія. Івано-Франківськ, 2014. 362 с.

6. Моляко В.О., Музика О.Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Вид-во Рута, 2006. 320 с.

7. Москальова А.С., Москальов М.В. Методи психодіагностики в навчально-виховному процесі : навч. посіб. Київ, 2014. 360 с.

8. Панченко Г.П. Творчі здібності майбутнього вчителя музичного мистецтва: теорія і практика : монографія. Мелітополь : Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2020. 176 с.

9. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підруч. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

10. Скворчевська Є.Л. Психологія творчості : конспект лекцій. Харків : ДБТУ, 2022. 138 с.

11. Черножук Ю.Г. Психологія творчості : навч. посіб. Одеса : ДЗ ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2010. 182 с.

12. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

13. Яланська С.П. Психологія творчості : навч. посіб. 2-е вид. Полтава : Вид-во "Сімон", 2018. 182 с.

14. Guilford J.P. Creativity. *American Psychologist*. 1950. Vol. 15. pp. 444–454.

15. Guilford J.P. The nature of human intelligence. N.Y. : McGraw-Hill, 1967. 156 p.

16. Mednick S.A. Theory and test of creative thought: Proceeding of the XIV international congress of applied psychology. Copenhagen, 1961. Vol. 5. pp. 65–73.

17. Torrance E.P. The nature of Creativity as Manifest in its Testing. *The Nature of Creativity* / ed. by R.J. Sternberg. Cambridge : Cambridge Univer. Press, 1988. pp. 32–75.

REFERENCES

1. Busel, V.T. (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Kyiv, 1728 p. [in Ukrainian].
2. Halan, I.M. (2009). Psykhodiahnostyka [Psychodiagnosis]. Kyiv, 459 p. Available at: https://library.udpu.edu.ua/library_files/423583.pdf [in Ukrainian].
3. Karpenko, N.A. (2016). Psykholohiia tvorchosti: navch. posib [Psychology of creativity: teaching manual]. Lviv, 156 p. [in Ukrainian].
4. Mykhailova, L.M., Pahava, O.V. & Pronina, O.V. (2020). Slovnyk terminiv i poniat suchasnoi osvity [Dictionary of terms and concepts of modern education]. Sievierodonetsk, 194 p. [in Ukrainian].
5. Mishchukha, L.P. (2014). Tvorchiy potentsial osobystosti u period piznoi doroslости: monohrafiia [Creative potential of the individual in the period of late adulthood: monograph]. Ivano-Frankivsk, 362 p. [in Ukrainian].
6. Moliako, V.O. & Muzyka, O.L. (2006). Zdibnosti, tvor-chist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen [Abilities, creativity, giftedness: theory, methodology, research results]. Zhytomyr, 320 p. [in Ukrainian].
7. Moskalova, A.S. & Moskalov, M.V. (2014). Metody psykhodiahnostyky v navchalno-vykhovnomu protsesi: navch. posib. [Methods of psychodiagnosics in the educational process: teaching. manual]. Kyiv, 360 p. [in Ukrainian].

ФЕНОМЕН ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ: НАУКОВІ ПОГЛЯДИ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

8. Panchenko, H.P. (2020). *Tvorchi zdibnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva: teoriia i praktyka* [Creative abilities of the future music teacher: theory and practice]. *Monograph*. Melitopol, 176 p. [in Ukrainian].
9. Sysoieva, S.O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti: pidruch.* [Basics of pedagogical creativity: tutorial]. Kyiv, 344 p. [in Ukrainian].
10. Skvorchevska, Ye.L. (2022). *Psykhohohiia tvorchosti: konspekt lektsii* [Psychology of creativity: synopsis of lectures]. Kharkiv, 138 p. [in Ukrainian].
11. Chemozhuk, Yu.H. (2010). *Psykhohohiia tvorchosti: navch. posib.* [Psychology of creativity: teaching. manual]. Odesa, 182 p. [in Ukrainian].
12. Shapar, V.B. (2007). *Suchasnyi tлумachnyi psykhohohichniy slovnyk* [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv, 640 p. [in Ukrainian].
13. Ialanska, S.P. (2018). *Psykhohohiia tvorchosti: navch. posib.* 2-e vyd [Psychology of creativity: teaching. manual]. 2nd edition. Poltava, 182 p. [in Ukrainian].
14. Guilford, J.P. (1950). Creativity. *American Psychologist*. Vol. 15. pp. 444–454. [in English].
15. Guilford, J.P. (1967). *The nature of human intelligence*. N.Y.: McGraw-Hill, 156 p. [in English].
16. Mednick, S.A. (1961). Theory and test of creative thought: Proceeding of the XIV international congress of applied psychology. Copenhagen, Vol. 5. pp. 65–73. [in English].
17. Torrance, E.P. (1988). *The nature of Creativity as Manifest in its Testing. The Nature of Creativity* / ed. by R.J. Sternberg. Cambridge: Cambridge Univer. Press. Pp. 32–75. [in English].

Стаття надійшла до редакції 27.09.2023

УДК 159.923:159.942:001.891(477:73)(045)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290213>

Крістіан Луца, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Мукачівського державного університету

ФЕНОМЕН ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ: НАУКОВІ ПОГЛЯДИ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

Питання емоційного інтелекту у сучасних дослідженнях серед науковців США та України набуває усе більшої ваги, особливо, в освітньому процесі. Більшість українських і американських дослідників вважають, що саме емоційний інтелект, становить ядро фактора успішності будь-якого здобувача вищої освіти, що є неважливим, оскільки що вищий рівень емоційного інтелекту у здобувачів, то вони продуктивніші й ефективніші в різних сферах життя, демонструють широкий кругозір світогляду, емоційну стійкість до різних стресогенних ситуацій, вміння керувати власними почуттями й емоціями, що, безумовно, позитивно позначається на подальшому професійному зростанні.

У статті висвітлено та систематизовано головні віхи розвитку і підходи до розуміння феномена “Емоційний інтелект” з точки зору українських і американських дослідників на сучасному етапі розвитку педагогічної та психологічної наук.

Ключові слова: емоції; інтелект; емоційний інтелект; теорії емоційного інтелекту; моделі емоційного інтелекту.

Лім. 15.

Kristian Lutsa, Applicant of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education, Specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences, Mukachevo State University

THE PHENOMENON OF EMOTIONAL INTELLIGENCE: SCIENTIFIC VIEWS OF AMERICAN AND UKRAINIAN RESEARCHERS

The topic of emotional intelligence in the late twentieth and early twenty-first centuries is becoming increasingly important in modern research by scientists in the United States and Ukraine, especially as it is interesting to see how important emotional intelligence is in the everyday life of every person. It should also be noted that the role of emotional intelligence in the educational process is no less interesting for us as researchers. Ukraine, reforming and modernizing all spheres of life, needs the latest specialists who will not only be intellectually developed but also have high levels of emotional intelligence, which is currently a criterion for a successful, sociable, team-oriented specialist in the West. We observe this trend in the United States, where university students demonstrate medium and high levels of emotional intelligence, which means that they are more adapted to various stressful situations, demonstrate a broader worldview, and show the ability to manage their own feelings and emotions, which undoubtedly has a positive impact on their further professional growth as future professionals.

The article highlights the main milestones of development, namely the understanding of the phenomenon of “Emotional Intelligence” from the point of view of Ukrainian and American researchers at the present stage of development of pedagogical and psychological science and systematizes them.

Pedagogical science, being modernized, will be able to use the achievements of psychology in the field of emotional intelligence, in particular because students of higher educational institutions of Ukraine who have developed emotional intelligence are more resilient and adapt to changes more easily, work more productively in a team and have a more creative approach. This issue has become even more relevant with the emergence of COVID-19 and the large-scale war of the Russian Federation against Ukraine.